

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТАТУСУ УЧАСНИКІВ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА НА ТЛІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Хлібороб Н. Є.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри адміністративного та фінансового права

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, Львів, Україна

orcid.org/0000-0001-5650-5030

Natalia_hliborob@ukr.net

Ключові слова: *учасник адміністративного судочинства, цифровізація, адміністративно-процесуальний статус, правомочність.*

Стаття присвячена дослідженню змін, яких зазнав статус учасників адміністративного судочинства внаслідок використання цифрових технологій під час організації адміністративного процесу та розгляду публічно-правових спорів. Проаналізовано нормативно-правові основи, що регулюють наявний стан використання інформаційно-телекомунікаційних технологій під час розгляду адміністративних справ, а також окреслюють пріоритетні напрями подальшого впровадження цифрових технологій в процесуальну сферу. Зазначено, що національна модель електронного судочинства трансформує статус учасників адміністративного судочинства в частині реалізації їх окремих правомочностей.

Встановлено нормативні умови права звернення до адміністративного суду. Обґрунтовано доцільність забезпечення можливості заповнення спеціальної електронної позовної форми, наприклад, на порталі Судової влади України (через особистий кабінет) чи за допомогою Єдиної системи. Така можливість може бути реалізованою виключно після проведення процедур реєстрації й автентифікації та з наступним скріпленням документа електронним цифровим підписом. Акцентовано увагу на тому, що учасникам адміністративного судочинства надано правомочність участі в розгляді публічно-правових спорів в режимі відеоконференції, що спрощує доступ до правосуддя та свідчить про поширення практики використання у судовому процесі технічних пристроїв.

Зазначено, що з позиції правового статусу, можливість подання електронних доказів для учасників адміністративного процесу розширює можливості доказування. Наголошено на тому, що законодавець передбачив для авторизованих осіб – тих, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, можливість вручення будь-яких документів у справах, в яких такі особи беруть участь, виключно в електронній формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси. Відмічено той факт, що наявні можливості сплати судового збору онлайн, отримання інформації щодо стадій розгляду судових справ, розміщений Єдиний державний реєстр судових рішень, а також міститься інформація про надсилання процесуальних документів електронною поштою та повістки у вигляді SMS-повідомлень учасникам судового процесу є позитивними зрушеннями розвитку адміністративного процесу. Однак очевидно, що для ефективності функціонування системи «Електронний суд» та користі фізичних і юридичних осіб, які звертаються за захистом прав, свобод, інтересів у публічно-правових відносинах, ці можливості необхідно розширювати.

TRANSFORMATION OF THE STATUS OF THE PARTICIPANTS OF THE ADMINISTRATIVE JUDICIAL COURT ON THE BACKGROUND OF DIGITALIZATION

Hliborob N. E.

Candidate of Law,

Associate Professor at the Department of Administrative and Financial Law

Ivan Franko Lviv National University

Universitetska str., 1, Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0001-5650-5030

Natalia_hliborob@ukr.net

Key words: *participant in administrative proceedings, digitalization, administrative-procedural status, jurisdiction.*

The article is devoted to the study of changes in the status of participants in administrative proceedings as a result of the use of digital technologies during the organization of the administrative process and consideration of public legal disputes. The regulatory and legal bases regulating the current state of use of information and telecommunication technologies during the consideration of administrative cases are analyzed, as well as outline the priority directions for the further implementation of digital technologies in the procedural sphere. It is noted that the national model of electronic justice transforms the status of participants in administrative justice in terms of the implementation of their individual powers.

Normative conditions for the right to appeal to an administrative court have been established. The expediency of providing the possibility of filling out a special electronic claim form, for example, on the portal of the Judicial Power of Ukraine (through a personal account) or using the Unified system, is substantiated. Such an opportunity can be implemented only after registration and authentication procedures have been carried out and with the subsequent binding of the document with an electronic digital signature.

It is noted that from the point of view of legal status, the possibility of submitting electronic evidence for participants in the administrative process expands the possibilities of proof. It is emphasized that the legislator provided for authorized persons – those who have registered official electronic addresses in the Unified Judicial Information and Telecommunication System, the possibility of serving any documents in cases in which such persons participate exclusively in electronic form by sending them to official email addresses. Attention is focused on the fact that the participants of administrative proceedings have been granted the right to participate in the consideration of public legal disputes in the mode of video conference, which simplifies access to justice and indicates the spread of the practice of using technical devices in the judicial process. The fact that there are opportunities to pay the court fee online, to receive information about the stages of consideration of court cases, the Unified State Register of Court Decisions is posted, as well as information about sending procedural documents by e-mail and summonses in the form of SMS messages to the participants of the court process are positive developments. development of the administrative process. However, it is obvious that for the effectiveness of the "Electronic Court" system and the benefit of individuals and legal entities seeking protection of rights, freedoms, and interests in public legal relations, these opportunities must be expanded.

Запровадження електронного судочинства стало провідною темою наукових дискусій, публічних обговорень останнього часу. Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки визначено, що цифровізація є насичення фізичного світу електронно-цифровими пристроями, засобами, системами та налагодження електронно-комунікаційного обміну між ними, що фактично уможлиблює інтегральну взаємодію віртуального та фізичного та створює кіберфізичний простір [1]. Сталість процесуального порядку реформовано з врахуванням викликів цифрового розвитку, адже діджиталізація внесла корективи як до порядку розгляду публічно-правових спорів, так і до реалізації правомочностей, що надані їх учасникам. Нові можливості, які відкриває Інтернет та технології, безпосередньо торкнулися і сфери організації судочинства. Адже використання цифрових технологій допомагає досягти високого ступеня прозорості процедур, подолати корупційні чинники, скоротити часові та економічні витрати.

Проблематиці запровадження електронного судочинства присвячені наукові дослідження та публікації таких учених, як: Бондаренко В.А., Пустова Н.О., Брагар В.С., Бринцев О.В., Білоус В.В., Голубєва Н.Ю., Заїкін А.П., Петров Є.В. Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, що тим чи іншим чином пов'язані з цією тематикою, оновлюваність правового регулювання та звернення уваги на конкретні аспекти процесуального правозастосування є малодослідженими, що обумовлює своєчасність обраної теми дослідження.

Високі темпи віртуалізації судової системи позитивно впливають на становлення інформаційного суспільства, одним із принципів якого є право на однаковий доступ до інформації, уточнення положень процесуального законодавства під впливом алгоритму здійснення проєктів електронного правосуддя [2]. Відображення цього концепту вкладено в основу Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, якою передбачено автоматизацію ділових процесів, включаючи загальний та процесуальний документообіг, розгляд судових справ, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, організаційних процесів, які забезпечують потреби органів судової влади [3] та деталізовано в Планові заходів із забезпечення створення та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, що у підсумку є моделлю побудови дистанційної комунікації між судом і учасниками судового процесу через використання відеоконференцзв'язку та обміну процесуальними документами в електронній формі [4].

Нормативне підґрунтя забезпечення використання цифрових можливостей при реалізації прав учасників адміністративного судочинства передбачено Указом Президента України «Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки», яким актуалізовано запровадження можливостей розгляду онлайн певних категорій справ незалежно від місцезнаходження сторін і суду та інших сервісів електронного судочинства; впровадження сучасного електронного діловодства в суді, електронного ведення справ, електронні комунікації із судом, кабінетом судді та кабінетом учасника процесу [5].

Позитивним кроком в цьому напрямі є розроблення Державною судовою адміністрацією України окремою концепцією по інформатизації місцевих та апеляційних судів на 2022–2024 роки, якою виокремлено принципи подальшої цифровізації судочинства, наприклад: обґрунтованості, спадковості, зворотнього зв'язку, пріоритетного застосування «хмарної» сервіс-орієнтованої архітектури, мінімізації обсягу інформації, яка вноситься користувачем, а також одноразового внесення та багаторазового використання інформації, уніфікації програмного забезпечення [6].

Невід'ємним елементом правового забезпечення означеного напрямку є функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи. Загалом, вона включає сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), що забезпечують автоматизацію процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції, складання оперативної та аналітичної звітності, надання інформаційної допомоги суддям, а також автоматизацію процесів, які забезпечують фінансові, майнові, організаційні, кадрові, інформаційно-телекомунікаційні та інші потреби користувачів ЄСІТС [7].

Зазначимо, що національна модель електронного судочинства трансформує статус учасників адміністративного судочинства в частині реалізації їх окремих правомочностей наступним чином.

Щодо права звернення до адміністративного суду, то відповідно з Рекомендацією Комітету Міністрів Ради Європи (2001) «Щодо надання громадянам судових та інших юридичних послуг з використанням новітніх технологій», серед іншого, вказано на: необхідність забезпечення можливості відкриття провадження за допомогою електронних засобів, а також на можливості здійснення подальших процесуальних дій у межах про-

вадження у середовищі електронного документо-обігу» [8]. Проте, можливість звернення до суду з електронним позовом до адміністративного суду регламентується чинним КАС України неоднозначно. Так, відповідно до ч. 9 ст. 18 КАС України «суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи в електронній формі» [9]. Вагомого значення має й положення ч. 2 ст. 18 КАС України, якими передбачено обов'язковість реєстрації в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі в день надходження документів, включаючи позовні та інші заяви, скарги та інші визначені законом процесуальні документи [9].

Одночасно, що стосується адміністративного позову, то законодавець у ст. 160 КАС України вказує, що «позовна заява подається в письмовій формі позивачем або особою, якій законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб». На перший погляд, письмова форма фактично не виключає можливості створення електронного документа як документа, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа, що створено, передано, збережено і перетворено електронними засобами у візуальну форму (ст. 5 Закону України «Про електронні документи і електронний документообіг») [10]. Під візуальною формою подання електронного документа розуміється відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною. При цьому, законодавець закріплює правило, відповідно до якого позовна заява може бути складена шляхом заповнення бланка позову, наданого судом [9].

Таким чином, доцільним є забезпечення можливості заповнення спеціальної електронної позовної форми, наприклад, на порталі Судової влади України (через особистий кабінет) чи за допомогою Єдиної системи. Така можливість може бути реалізована виключно після проведення процедур реєстрації й автентифікації та з наступним скріпленням документа електронним цифровим підписом. Видається, що така форма подання позовної заяви цілком може бути ефективною в окремих категоріях адміністративних справ, наприклад, у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності виборчих комісій, комісій з референдуму, членів цих комісій, у справах щодо уточнення списку виборців, справах за адміністративними позовами про усунення перешкод та заборону втручання у здійснення права на свободу мирних зібрань, у справах з приводу рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень щодо притягнення до адміністративної відповідальності, особливо з огляду на вельми стислі строки розгляду таких категорій справ.

Учасникам адміністративного судочинства надано правомочність участі в розгляді публічно-правових спорів в режимі відеоконференції, що спрощує доступ до правосуддя та свідчить про поширення практики використання у судовому процесі технічних пристроїв. Примітно, що первинно режим відеоконференції можливий у приміщенні іншого суду, якому доручається організація відеоконференції (ст. 122¹ КАС України 2005). Станом на тепер, є можливою участь у судовому засіданні в режимові відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів [9]. Можливість виникнення технічної неможливості участі у відеоконференції поза межами приміщення суду або переривання зв'язку є однією з проблем означеної новели, але технологій постійно розвиваються.

Окремої уваги заслуговує трансформація правомочності учасників адміністративного судочинства на подання до суду електронних документів та вчинення процесуальні дії в електронній формі. Так, відповідно до ч. 7 ст. 44 КАС України: документи (в тому числі процесуальні документи, письмові та електронні докази тощо) можуть подаватися до суду, а процесуальні дії вчинятися учасниками справи в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, за винятком випадків, визначених законом [9]. Процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення форм процесуальних документів відповідно до Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Із застосуванням ЄСІТС суд направляє судові рішення та інші процесуальні документи учасникам судового процесу на їх офіційні електронні адреси, вчиняє інші процесуальні дії в електронній формі.

Вагомою для учасників адміністративного процесу є правомочність подавати електронні докази відповідно до положень ст. 99 КАС України. Так, електронними доказами визнається інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі [9]. Зауважимо, що електронні докази подаються в оригіналі або в електронній копії, засвідченій електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису. З позиції правового статусу, можливість подання

електронних доказів для учасників адміністративного процесу розширює можливості доказування.

Окрім того, законодавцем оптимізовано можливість отримання повістки за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Так, для здійснення судових викликів або надсилання судових повідомлень для учасників справи, свідків, експертів, спеціалістів, перекладачів передбачено можливість використання електронних адрес. За наявності в особи офіційної електронної адреси судові виклики, судові повідомлення надсилаються на офіційну електронну адресу. Нові положення КАС України передбачають можливість скористатися перевагами електронного адміністративного судочинства необхідно зареєструватися у Єдиній системі. Варто наголосити на тому, що законодавець передбачив для авторизованих осіб – тих, які зареєстрували офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, можливість вручення будь-яких документів у справах, в яких такі особи беруть участь, виключно в електронній

формі шляхом їх направлення на офіційні електронні адреси. При цьому, означене не позбавляє їх права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою.

Підсумовуючи зазначимо, що національна модель електронного судочинства трансформує статус учасників адміністративного судочинства в частині реалізації їх окремих правомочностей. Наявність на офіційному веб-сайті судової влади України у розділі «Електронний суд» можливостей сплати судового збору онлайн, отримання інформації щодо стадій розгляду судових справ, розміщений Єдиний державний реєстр судових рішень, а також надсилання процесуальних документів електронною поштою та повісток у вигляді SMS-повідомлень учасникам судового процесу є позитивним. Однак очевидно, що для ефективності функціонування системи «Електронний суд» та користі фізичних і юридичних осіб, які звертаються за захистом прав, свобод, інтересів у публічно-правових відносинах, ці можливості необхідно розширювати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n20> (дата звернення: 20.12.2022).
2. Бондаренко В. А., Пустова Н. О. Теоретико-правові питання електронного правосуддя в інформаційному суспільстві. *Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. 154–162.
3. Про затвердження Концепції Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Наказ Державної судової адміністрації України від 13.04.2018 р. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168750-18#Text> (дата звернення: 10.12.2023 р.).
4. Про затвердження плану заходів із забезпечення створення та функціонування Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Наказ Державної судової адміністрації України від 28.02.2020 р. № 99. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/dsa_pres_slujba_2019/dsa_pres_slujba_2020/N_99_20.pdf (дата звернення: 10.12.2023 р.).
5. Про Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки: Указ Президента України від 11.06.2021 р. № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/231/2021#n14> (дата звернення: 04.12.2022).
6. Концепція Програми інформатизації місцевих та апеляційних судів і проекту побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС) на 2022–2024 роки: рішення Державної судової адміністрації України від 01.01.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/p0001750-22#Text> (дата звернення: 04.12.2022).
7. Про затвердження Положення про порядок функціонування окремих підсистем Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: Рішення Вищої ради правосуддя від 17.08.2021 № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (дата звернення: 04.12.2022).
8. Recommendation of the Committee of Ministers (2001)3 adopted on 28 February 2001 at the 743rd meeting of the Ministers' Deputies to member states on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies (дата звернення: 10.12.2023 р.).
9. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 20.12.2022).
10. Про електронні документи і електронний документообіг: Закон України від 22 травня 2003 р. № 851-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 36. Ст. 275.

REFERENCES

1. Pro skhvalennya Kontseptsii rozvytku tsyvrovoyi ekonomiky ta suspil'stva Ukrayiny na 2018–2020 roky ta zatverdzhennya planu zakhodiv shchodo yiyi realizatsii [On the approval of the Concept of Development of the Digital Economy and Society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation]. Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 17.01.2018 r. № 67-p. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n20> (in Ukrainian).
2. Bondarenko V. A., Pustova N. O. (2017) Teoretyko-pravovi pytannya elektronoho pravosuddya v informatsynomu suspil'stvi. [Theoretical and legal issues of electronic justice in the information society]. *Naukovyy visnyk L'vivs'koho universytetu vnutrishnikh sprav*, 2. 154–162.
3. Pro zatverdzhennya Kontseptsii Yedynoyi sudovoyi informatsiyno-telekomunikatsiynoyi systemy [On approval of the concept of a unified judicial information and telecommunication system]. Nakaz Derzhavnoyi sudovoyi administratsii Ukrayiny vid 13.04.2018 r. № 168. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0168750-18#Text> (in Ukrainian).
4. Pro zatverdzhennya planu zakhodiv iz zabezpechennya stvorennya ta funktsionuvannya Yedynoyi sudovoyi informatsiyno-telekomunikatsiynoyi systemy [On the approval of the plan of measures to ensure the creation and functioning of the Unified Judicial Information and Telecommunication System]. Nakaz Derzhavnoyi sudovoyi administratsii Ukrayiny vid 28.02.2020 r. № 99. URL: https://dsa.court.gov.ua/userfiles/media/dsa_pres_slujba_2019/dsa_pres_slujba_2020/N_99_20.pdf (in Ukrainian).
5. Pro Stratehiyu rozvytku systemy pravosuddya ta konstytutsiynoho sudochynstva na 2021–2023 roky [On the Strategy for the Development of the Justice System and Constitutional Judiciary for 2021–2023]. Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 11.06.2021 r. № 231/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/231/2021#n14> (in Ukrainian).
6. Kontsepsiya Prohramy informatyzatsii mistsevykh ta apelyatsiynykh sudiv i proektu pobudovy Yedynoyi sudovoyi informatsiyno-telekomunikatsiynoyi systemy (YESIT-S) na 2022-2024 roky [Concept of the Program for informatization of local and appellate courts and the project for the construction of the Unified Judicial Information and Telecommunication System (EUITs) for 2022–2024] Rishennya Derzhavnoyi sudovoyi administratsii Ukrayiny vid 17.08.2021 r. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (in Ukrainian).
7. Pro zatverdzhennya Polozhennya pro poryadok funktsionuvannya okremykh pidsystem Yedynoyi sudovoyi informatsiyno-telekomunikatsiynoyi systemy [On the approval of the Regulation on the procedure for the functioning of individual subsystems of the Unified Judicial Information and Telecommunication System]. Rishennya Vyshchoyi rady pravosuddya vid 17.08.2021 r. № 1845/0/15-21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1845910-21#Text> (in Ukrainian).
8. Recommendation of the Committee of Ministers (2001)3 adopted on 28 February 2001 at the 743rd meeting of the Ministers' Deputies to member states on the delivery of court and other legal services to the citizen through the use of new technologies. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2aa7 (accessed: 12.12.2022) (in English).
9. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy [The Code of Administrative Judicial Procedure of Ukraine]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 6 lypnia 2005 r. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (in Ukrainian).
10. Pro elektronni dokumenty i elektronnyj dokumentoobih [On Electronic Documents and Electronic Document Management]: Zakon Ukrainy [Law of Ukraine] vid 22 travnia 2003 r. № 851-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2003. № 36. St. 275 (in Ukrainian).